

İBN ABDÜLHAK el-BAĞDÂDÎ

(ابن عبد الحق البغدادي)

Ebü'l-Fezâil Safiyüddîn
Abdülmü'min b. Abdilhak
b. Abdillâh el-Bağdâdî
(ö. 739/1338)Coğrafya sözlüğü ile tanınan
Hanbelî âlimi.

27 Cemâziyelâhîr 658'de (9 Haziran 1260) Bağdat'ta doğdu. Bağdat, Mekke, Dimaşk ve Kahire medreselerinde fıkıh, hadis, ilâhiyat, aritmetik, geometri, astronomi, coğrafya, ferâiz, tarih, tıp, dil ve müzik tahsil etti. Hocaları arasında Şerefeddin İbn Asâkir, Fahreddin et-Tevzerî, Kemâleddin İbn Vaddâh ve Fahreddin İbnü'l-Buhârî gibi âlimler bulunmaktadır. Kendilerinden hadis rivayet ettiği 300'e yakın hocası hakkında *Münthehe'r-rüsûh* adlı mu'cem türü bir eser kaleme alan İbn Abdülhak Bağdat Mücâhidîyye Medresesi'nde ders verdi. Aralarında Fahreddin İbnü'l-Fasîh ve Bîrzâlî'nin de yer aldığı birçok talebe yetiştirdi. Kaynaklarda hadis ve ferâiz dallarında derin bilgi sahibi olduğu kaydedilmektedir. 10 Safer 739'da (28 Ağustos 1338) Bağdat'ta vefat etti ve İmam Ahmed Mezarlığı'na gömüldü.

Daha çok fıkıh ve fıkıh usulü konularında eser veren İbn Abdülhak'ın en tanınmış eseri, Yâkût'un *Mu'cemü'l-büldân* adlı coğrafya ansiklopedisinin geniş bir özeti niteliğinde olan *Merâsîdü'l-ittılâ' 'alâ (fi) esmâ'i'l-emkine ve'l-bikâ'* adlı sözlüğüdür. Eserde yer adları çok düzenli biçimde alfabetik sırayla verilmiş, metnin aslına da bazı ilâveler yapılmıştır. Ancak Yâkût'un eseri coğrafi bilgilerin yanı sıra tarihî, edebî ve biyografik bilgiler de içermesine karşılık onun kitabı coğrafya ile sınırlı kalmıştır. Uzun süre *Merâsîdü'l-ittılâ'*ın Süyûtî'ye veya Yâkût'a ait olduğu sanılmıştır. Asıl metnin Yâkût'a ait oluşu ve Süyûtî'nin de aynı eseri ihtisar etmesi buna yol açmış olmalıdır. Ancak Süyûtî kendi eserlerine ait listede bu kitabını *Muhtaşaru Mu'cemi'l-büldân* adıyla zikreder (*Hüsnü'l-muḥâḍara*, I, 344). *Merâsîdü'l-ittılâ'*ın ona nisbeti veya eserinin bu adla anılması (Ahmed eş-Şerkâvî İkbâl, s. 311) bir müstensih hatası olmalıdır. *Merâsîdü'l-ittılâ'* T. G. J. Juynboll tarafından *Lexicon geographicum cui titulus est Merasid* adıyla ve çeşitli notlarla altı cilt halinde yayımlanmıştır (Leiden 1850-1864). Bu ciltlerin ilk üçü Arapça metin-

den, diğerleri giriş ve notlardan oluşmaktadır. Eser daha sonra Ali Muhammed el-Bicâvî tarafından da neşredilmiştir (I-III, Kahire 1373-1374/1954-1955; Beyrut 1992).

İbn Abdülhak el-Bağdâdî'nin kaynaklarda adı geçen diğer eserlerinden bazıları şunlardır: *Teshîlü'l-vuşûl ilâ 'ilmi'l-uşûl*, *Ḳavâ'idü'l-uşûl ve ma'âkıdü'l-fuşûl*, *İdrâkü'l-ğâye fi'htîşâri'l-Hidâye*, *el-'Udde fi şerhi'l-'Umde*, *Tahkiḳu'l-emel fi 'ilmeyi'l-uşûl ve'l-cedel*, *el-Lâmi'u'l-muğîş fi 'ilmi'l-mevârîş*, *Tahrîrü'l-muḳarrer fi şerhi'l-Muḳarrer*, *Münthehe'r-rüsûh fi zikri men ervî 'anhüm mine's-şüyüh*, *Telhîşü'l-Münaḳḳaḥ fi'l-cedel*.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Receb, *Zeylû Tabakâti'l-Hanâbile*, Kahire 1372/1953, II, 428-431; İbn Hacer, *ed-Dürrü'l-kâmine*, II, 418-419; Süyûtî, *Hüsnü'l-muḥâḍara*, I, 344; Şevkânî, *el-Bedrü't-tâli'*, I, 404-405; Hediyyetü'l-'ârîfin, I, 231; Serkîs, *Mu'cem*, I, 160-161; Brockelmann, *GAL*, I, 632; *Suppl.*, I, 880; Abbas el-Azzâvî, *et-Ta'rif bi'l-mu'errifîn fi 'ahdi'l-Moğol ve't-Türkmân*, Bağdat 1376/1957, s. 174-175; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, III, 197-198; Sarton, *Introduction*, III, 805-806; Ahmed eş-Şerkâvî İkbâl, *Mektebetü'l-Celâl es-Süyûtî*, Rabat 1397/1977, s. 311-312; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), IV, 170; Abdülvehhâb es-Sâbûnî, *'Uyûnü'l-mü'elleftâ* (nşr. Mahmûd Fâhûrî), Halep 1413/1992, I, 238-239.

HÜSEYİN GAZİ TOPDEMİR

İBN ABDÜLHAK el-VÂSİTİ

(ابن عبد الحق الواسطي)

Ebü İshâk Burhânüddîn
İbrâhîm b. Ali b. Ahmed el-Vâsîti
(ö. 744/1344)

Hanefî fakihî ve muhaddis.

667 (1269) veya 669'da (1271) Dimaşk'ta doğdu. Babasının anne tarafından dedesi Ziyâeddin Abdülhak b. Halef el-Hanbelî el-Vâsîti'ye nisbetle İbn Abdülhak el-Vâsîti diye meşhur olmakla birlikte Humus'un batısındaki Hisnülekrâd'da babasının kadılık yapması sebebiyle İbn Kâdî'l-Hisn olarak da anılmaktadır. Babasından kıraat, Zahirüddin er-Rûmî ve Şerefeddin el-Fezârî'den fıkıh, Mecdüddin et-Tûnisî ve İbn Abdülkavî'den Arap dili ve edebiyatı, Safiyüddin el-Hindî'den usul, dedesi Şehâbeddin Ahmed b. Ali, amcası Ebü'l-Fidâ Necmeddin İsmâil b. Ahmed, Ebü'l-Hasan Ali b. Ahmed el-Makdisî el-Hanbelî, Fahreddin İbnü'l-Buhârî, İsmâil

b. Abdurrahman el-Ferrâ ve İbnü'l-Kavvâs başta olmak üzere bazı âlimlerden hadis okudu. Ayrıca Şemseddin İbnü'l-Harîrî, İbn Dakikul'îd ve Ebü'l-Abbâs Ahmed b. İbrâhîm es-Serûcî gibi devrin önemli âlimleri de hocaları arasında yer alır.

Zaman zaman kadî nâibliği yapan İbn Abdülhak, Memlûk Hükümdarı el-Melikü'n-Nâsir Muhammed b. Kalavun'un isteği üzerine 728 yılı Cemâziyelâhîrinde (Nisan 1328) Kahire'ye gitti ve Şemseddin el-Harîrî'nin vefatı ile boşalan Mısır Hanefî kâdilkudâtlığı görevine tayin edildi. Kahire'de kaldığı süre içinde ayrıca Sâlihîyye, Zahirîyye, Nâsiriyye ve Özkeşîyye medreseleriyle Ahmed b. Tolun ve Hâkim camilerinde Hanefî müderrisliği yaptı. On yıl süreyle yürüttüğü kadılık görevinden Cemâziyelâhîr 738'de (Ocak 1338) azledilince Dimaşk'a döndü, Azrâviyye ve Hâtûniyye medreselerinde ders verdi. 28 Zilhicce 744 (12 Mayıs 1344) tarihinde vefat etti ve Kâsiyûn'daki Şeyh Ebü Ömer Kabristanı'na defnedildi.

Döneminde Hanefî mezhebinin önde gelen âlimlerinden biri olan İbn Abdülhak'ın kaynaklarda adı geçen eserleri şunlardır: *Nevâzilü'l-veḳâyî'*, *el-Müntheḳâ fi furû'i'l-mesâ'il*, *Muhtaşaru's-Süneni'l-kebîr li'l-Beyhâki*, *Şerhu'l-Hidâye* (Fıkıh meseleleriyle ilgili hadisleri, sahâbe ve tâbiîn görüşlerini de kaydetmiş olduğu bu eseri tamamlamamıştır), *Muhtaşaru't-Tahkiḳ li'bni'l-Cemzî*, *Muhtaşaru'n-Nâsih ve'l-mensûh li'bn Şâhin*, *İcâretü'l-iktâ'*, *İcâretü'l-evḳâf ziyâdeten 'ale'l-müdde*, *Mes'eletü (Risâle fi) ḳatli'l-müslim bi'l-kâfir*.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Keşîr, *el-Bidâye*, XIV, 212; İbn Hacer, *ed-Dürrü'l-kâmine*, I, 46-47; İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 5; Kureşî, *el-Cevâhirü'l-muḍîyye*, I, 93-94; İbn Râfi' es-Selâmî, *el-Vefeyât* (nşr. Sâlih Mehdî Abbas), Beyrut 1402/1982, I, 478-479; İbn Tağrîberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, Kahire 1929, IX, 104; a.m.f., *el-Menhelü's-şâfi'*, I, 127-129; a.m.f., *ed-Delîlü's-Şâfi'* (nşr. Fehîm M. Şeltût), Kahire, ts. (Mektebetü'l-Hancî), I, 23; *Keşfü'z-zunûn*, I, 10; II, 1007, 1852, 1920, 1981, 2037; Temimî, *et-Tabakâtu's-seniyye*, I, 211-213; Makrîzî, *el-Muḳaffe'l-kebîr* (nşr. Muhammed el-Ya'lâvî), Beyrut 1407/1987, I, 197-198; Süyûtî, *Hüsnü'l-muḥâḍara*, II, 184; *Hediyyetü'l-'ârîfin*, I, 15; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), I, 51; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, I, 63; Tûneki, *Mu'cemü'l-muḣanniḳin* (nşr. Siddîk Kemâl el-Mekkî), Beyrut 1344/1925, III, 244-247; Ali Osman Koçkuzu, *Hadisde Nasih - Mensuh*, İstanbul 1985, s. 62; *Mu.Fi*, IV, 359.

SAFFET KÖSE